

Tijdschrift voor Tandheelkunde

FEBRUARI 1940

XLVII JAARGANG

AFLEVERING 2

REDACTIONEEL
GEDEELTE

Dr. M. J. F. SCHUTTE
1900 — 23 FEBR. — 1940

In elk groepsverband vinden wij enkelingen die zich opvallend van hun medemenschen onderscheiden. Onder de tandartsen kan M. J. F. Schutte tot de „uitzonderlijke” typen gerekend worden. Alleen reeds door de sterke tegenstelling tusschen zijn uiterlijk en zijn zieleleven. Deze krachtmensch, „de Hun”, is anti-militair in hart en nieren. Van hem kan getuigd worden: „straf is zijn hand, maar teeder zijn gemoed”.

Uitzonderlijk is ook het aan elkander koppelen van twee zeer belangrijke gebeurtenissen. Geboren te Amsterdam in 1870, zal hij op 23 Febr. a.s. niet alleen zijn 70sten verjaardag vieren, maar tevens den dag herdenken waarop hij 40 jaar geleden tot tandarts werd bevorderd.

Hij doorliep het gymnasium en studeerde geneeskunde aan de Universiteit te Amsterdam. Als assistent op de vaccinatie-afdeeling van de Amsterdamsche polikliniek verbeterde hij den „Jenner” vaccinemolen. Zijn praktische blik en technische aanleg ontgingen zijn leermeester, Prof. Rotgans, niet. Op diens advies ging hij na zijn doctoraal examen van de medische studie over tot de speciaal tandheelkundige te Utrecht.

Na den 23sten Febr. 1900 aldaar het tandarts-diploma te

hebben verworven promoveerde hij op den 4en Juli van hetzelfde jaar te Amsterdam (met Rotgans als promotor) op „Pathologie en therapie der fracturen van onder- en bovenkaak”, waarvoor hij de uitgebreide bibliotheken van Dr. Dentz en John E. Grevers grondig had geraadpleegd. Geen wonder dat ook een aantal van zijn stellingen betrekking had op de tandheelkunde.

Als byzonderheid kan vermeld worden dat hij zich in „zijn elfde stelling”, die bij zijn promotie niet werd aangevallen, 18 jaren lang heeft verschanst alvorens het offensief tegen de pulpa-extirpatoren te heropenen. (T. v. T. 1918).

Na zijn promotie vestigde hij zich, als volgzaam zoon, te Haarlem, waarheen zijn ouders inmiddels verhuisd waren. Hij is deze stad tot nu toe trouw gebleven.

Aan het verenigingsleven heeft hij steeds met groote belangstelling en actief deelgenomen. Dit ging hem gemakkelijk af omdat hij niet alleen zeer belesen is, maar tevens over de gave van het woord beschikt. In dit verband moge in herinnering worden gebracht het pleidooi voor de oprichting van de Mij. tot Bev. der Tandh., welke peroratie hij schriftelijk niet meer kon herscheppen.

Jaren lang is hij voorzitter van de afdeeling N.-Holland geweest.

Toen het T. v. T. zich nog in handen van het oude „Gezelschap” bevond was hij, als redacteur, een flinke maar stille kracht. Juist daardoor leven enkele van zijn artikelen, zooals zijn monographie over trigeminus-neuralgie (T. v. T. 1913) in onze herinnering voort.

Bij de oprichting van de „Vereeniging Tijdschrift voor Tandheelkunde” sprak het vanzelf dat Schutte tot voorzitter werd gekozen. Deze functie heeft hij sindsdien onafgebroken op uiterst nauwgezette en decoratieve wijze bekleed. Nu er gejubeld wordt moge hem hiervoor te dezer plaatse hulde worden gebracht. Den eenigen keer dat hij op een vergadering ontbrak, verscheen hij een uur na het begin, met de mededeeling dat hij al dien tijd in een ander zaaltje op de leden had zitten wachten.

Hoe zeer de tandheelkunde hem ter harte gaat blijkt onder meer uit de moeite, die hij zich gegeven heeft om zijn zoon

tot de tandheekkundige studie te bewegen en uit het enthousiasme, dat hij bij dezen heeft gewekt.

M. J. F. S c h u t t e heeft in zijn artikel over alopecia areata (T. v. T. 1928) uit bescheidenheid slechts een deel van zijn neus, baard en destijds gehavende snor vereeuwigd. De redactie biedt den lezers een uitgebreider en ongeschonden portret aan en den jarigen jubilaris haar dubbele gelukwensen.

Fr.

DE JAARVERGADERING DER MAATSCHAPPIJ

616.314 : 614.258

3 en 4 Februari 1940.

Het kon niet verbazen, dat de hardnekkige en nukkige winter met zijn verkeersstrubbelingen ook van invloed was op het bezoek aan de jaarvergadering. Temeer was een en ander voor menigeen een motief om zijn warme haardstede niet te verlaten, aangezien de beschrijvingsbrief geen onderwerpen vermeldde, die de rechtstreeksche belangen der leden dusdanig raakten, dat alle weerstanden van een reis naar Utrecht spelenderwijs overwonnen werden, gelijk zulks in den vorigen winter het geval bleek, toen een aangelegenheid werd behandeld, die op de verbeeldingskracht van velen een ongewone uitwerking had getoond.

De zaal was op het geconvoceerde tijdstip nog zoo dun bevolkt, dat pas drie kwartier later *B r u g m a n* als voorzitter het gezelschap voldoende vond aangegroeid om zijn traditioneele openingsrede tot de vergaderings-getrouwen te richten. Hij begon met een herinnering aan de geslaagde jubileumviering en de uitgifte van het Gedenkboek, waarin naar hij zeide, duidelijk was vastgelegd, hoezeer de Mij. reeds sociaal-tandheelkundig werk verrichtte toen medewerking van buiten nog niet was te verkrijgen. Bij den aanvang van de tweede periode stond de Mij. wederom (gelijk bij de oprichting) voor een oorlogstoestand en een onzekere toekomst, waarin gevaar kon dreigen, dat veel van het bereikte weder verloren zou gaan.

Vervolgens gaf hij een overzicht van de verdere gebeurtenissen in het afgelopen jaar en memoreerde de wetswijziging ten aanzien van de tandheelkundigen en het ingediende wetsontwerp tot reorganisatie van het tandheelkundig

onderwijs, hetwelk door de regeeringscrisis in September ontijdig op den parlementairen weg tot stilstand was gekomen. Ten aanzien van de uitvoering van de eerstgenoemde wet kon hij mededeelen, dat de commissie, belast met het onderzoek naar de bekwaamheden der laatste groep aanstaande „tandheekundigen”, haar werkzaamheden had aangevangen, doch dat omtrent de toegezegde bestrijding der onbevoegde uitoefening nog niets positiefs was gebleken.

Tot slot somde de praeses de resultaten op, die uit de bemoeiingen der diverse maatschappelijke organen waren voortgekomen, onder welke de samenwerking met de andere sociaal-tandheekundige vereenigingen op het gebied der schooltandverzorging en de veelzijdige maatregelen door de inmiddels gecreëerde crisis-commissie getroffen. Met een beroep op de eendrachtige samenwerking ten bate van het vele dat nog te doen viel, eindigde de voorzitter zijn terugblik.

Op deze retrospectieve beschouwing volgde het uitvoerig verslag van den hoofdbestuurder-secretaris, waaruit hier slechts zij aangestipt, dat de ledenlijst in het verstreken jaar met 74 toetredingen (en na vermindering door overlijden en bedanken) van 1008 tot 1067 was aangegroeid. Ook worde vermeld, dat voor het bereiken van een snellere werkwijze in September van het dagelijksch bestuur een „klein D.B.” werd afgesplitst ter afdoening van routine-zaken; zoodat sindsdien alleen meer belangrijke aangelegenheden aan de aandacht van het „grootte” D.B. worden voorgelegd.

Van het uitvoerig exposé der Mij.-verrichtingen gaf alleen de vermelding van de gewijzigde inrichting van het Jaarboekje stof tot een opmerking. *V o e r m a n s* had n.l. bezwaar tegen den inhoud van de alphabetische adreslijst, voor zoover deze gebruikt was om de contribuanten van het Steunorgaan met een cursieve S eervol te vermelden; hij zag hierin een verkapte demonstratie tegenover degenen, die het inzake de collegiale weldadigheid nog niet zoover hadden gebracht. Naar hij meende lag het niet op den weg van het Jaarboekje om dit aldus naar voren te brengen. Hij vond bij enkele aanwezigen steun, maar zoowel de voorzitter als de secretaris zagen hierin een oirbare prikkel om de nog-niet-gedecoreerden aan te moedigen om hun onthouding af te zweren.

Tot algemeene beschouwingen over het gevoerde beleid kwam het echter pas na het jaarverslag van den penningmeester. Het waren niet zoozeer de jaarrekening als wel de visie van de verificatie-commissie op de besteding der Mij.-gelden (gelijk zij die in haar rapport tot uitdrukking had gebracht) welke de sprekers uit hun tent lokte. Evenals bij een vorige gelegenheid was verschil van opvatting omtrent de taak der verificateurs oorzaak van het debat, dat door het verslag werd uitgelokt. De commissie rekende het n.l. tot haar plicht om de allures van een „rekenkamer” aan te nemen en kante zich o.a. tegen de stijgende onkosten van de C.Z.C. en het groote bedrag dat door het H.B. als leening was verstrekt aan de Vereeniging voor Systematische Mondverzorging van den Middenstand, de V.S.M.M., welke organisatie als een „dubieuze debiteur” werd betiteld. Naar het oordeel der commissie, bij monde van F l a u m e n h a f t, was de leening niet gedekt door een zóó ver strekkend besluit der algemeene vergadering, terwijl bovendien dit deel van het Mij.-budget onttrokken was aan het waakzaam oog der verificatie-commissie.

N o r d ontkende ten stelligste, dat het de taak der commissie was om in de boeken van den penningmeester na te speuren wat zij op het beleid der Mij. had aan te merken en hij stelde daarom voor dit orgaan te amputeeren; het onderzoek van den accountant en diens verklaring waren voldoende waarborgen voor een correct beheer. S c h u t t e Jr. daarentegen bezwoer de vergadering niet op dit voorstel in te gaan; met opheffing dezer commissie zou voor de leden de laatste gelegenheid verdwijnen om te weten wat er, financieel gesproken, in de Mij. omgaat. De stelling van zijn tegenstander, dat de financieele gestie voldoende kon worden nagegaan aan de hand der gepubliceerde jaarstukken had, zoo betoogde hij, alleen theoretische waarde. Zonder het rapport der commissie zou de financieele verhouding tot de V.S.M.M. onopgemerkt aan de leden zijn voorbijgegaan. Voor het overige was ook bij hem twijfel gerezen of wel met de noodige behoedzaamheid werd gefinancierd, hetgeen hij adstrueerde met een verwijzing naar de post „algemeene onkosten” die naast de gespecificeerde uitgaven niet minder

dan een tiende gedeelte der totale huishouding beliep.

De *voorzitter*, die zich gegriefd gevoelde door den schamperen toon van het verslag, ontzegde de verificatie-commissie het recht tot critiek op — krachtens vergaderingsbesluit gedane — uitgaven; het H.B. was voor het onderhavige doel een blanco crediet verleend. Bovendien hield het D.B. met behulp van een accountant toezicht op de financieele gedragingen der V.S.M.M.; een en ander was vastgelegd in derzelver statuten. De taak der commissie was alleen om inzage te nemen van het beheer van den penningmeester; voor het financieel beleid bleef het H.B. aansprakelijk. Overigens verdedigde hij de uitgaven met het betoog, dat al het werk in de Mij. gedaan werd door tachtig personen, wilde men op de daaraan verbonden kosten bezuinigen door dit aantal belangrijk in te krimpen, dan zouden zeker twee en een halve ambtenaar moeten worden aangesteld, wat belangrijk meer van de kas zou vergen dan die leden thans in rekening brengen voor reis- en verblijfkosten en andere voorschotten.

Ook Van Hasselt bestreed den gevestigden indruk van een roekeloze uitgavenpolitiek door er op te wijzen, dat de begroting door de zeef van het H.B. was gegaan, alwaar voor de hoofdbestuurders alle gelegenheid bestond tot het verkrijgen van inlichtingen, voordat deze werd goedgekeurd. Hij achtte op dien grond noch een verificatie-commissie, noch een „rekenkamer” noodig. Sanders daarentegen, al had hij geen bewondering voor de terminologie en de tendenz van het aangevochten rapport om geen décharge voor het financieele beleid te verleen, was het „vierkant” oneens met hen, die de commissie wilden afschaffen en achtte het een nuttige taak om te onderzoeken of de gevoteerde gelden *goed* besteed waren, ongeacht het feit, dat men bij de uitgaven binnen het raam der desbetreffende besluiten was gebleven. Er kon in een democratisch geordende organisatie nooit iets onaangenaams voor eenig uitvoerend college in gelegen zijn, dat de algemeene vergadering op dit stuk door een speciale commissie werd voorgelicht.

Nadat Edel met een verwijzing naar de traagheid der leden bij het indienen hunner declaraties (waardoor bij het afsluiten der boeken nimmer het eindbedrag der com-

missoriale kosten bekend was) de hoogte van de onvoorziene uitgaven had aannemelijk gemaakt, ging men nog eens redestwisten over de leening aan de V.S.M.M. Fl a u m e n h a f t ontkende dat het D.B. een algemeene volmacht verstrekt was om na de eerste leening in 1938 het daaropvolgende jaar een dubbel bedrag te geven zonder vernieuwde machtiging. De *voorzitter* hield staande dat de grootte van het voorschot aan de prudentie van het H.B. was overgelaten, zoomede de verdeling over een onbepaald tijdsverloop. Van te voren stond vast dat er een niet onbelangrijk kapitaal mee gemoeid zou zijn. Uit het feit, dat de V.S.M.M. geen verder beroep dacht te doen op de Mij., bleek duidelijk, dat bij de verantwoordelijke instanties met de financiële draagkracht van de Mij. rekening werd gehouden. Nog steeds bevond de V.S.M.M. zich aan het begin van haar werkzaamheden en bijgevolg nog niet in het stadium van erkende resultaten. Ook bij deze sociale organisatie gingen de kosten aan de baten vooraf en er zouden nog wel enkele jaren verlopen onderweg naar het succes.

Nadat men het nut van het „academische” debat over de positie der verificatie-commissie had vastgesteld, werd besloten ook deze aangelegenheid te endosseeren aan de reorganisatie-commissie der Mij. om te gelegener tijd aan de hand harer voorstellen er op terug te komen. In afwachting daarvan diende men ook praktisch te blijven en zoo werd op voorstel van S a n d e r s zoowel het H.B. décharge verleend voor de verstrekte leening aan de V.S.M.M. als den penningmeester en het D.B. voor het financiële beheer over het afge-loopen jaar.

Nadat de aanwezigen nieuwe kracht hadden verzameld in de pauze voor het diner, werden de jaarverslagen der afdelingen en van de verschillende commissies onderworpen aan het oordeel der vergadering. Tot vernieuwde activiteit had de „versterking van den inwendigen mensch” kennelijk niet geleid: welhaast reactieloos en onbewogen liet de vergadering deze rapportenreeks, waarin toch het leven en streven der Mij. in al haar geledingen was ter visie gelegd, onder den voorzittershamer doorglijden. Dit zou dan ook in enkele seconden zijn geschied als niet het bindend besluit

inzake het verbod tot het houden van spreekuren na 18 uur en op Zaterdagmiddag en Zondag, van de Afd. Limburg Sanders genoopt had er iets over te zeggen. Hij be- treurde deze inperking van de persoonlijke vrijheid en hoopte, dat dit voorbeeld niet klakkeloos door andere af- deelingen zou worden nagevolgd, want zoo eenvoudig als men de kwestie in onze zuidelijkste afdeeling opvatte, was zij — naar zijn overtuiging — niet. Hiertegen kwam Van de Ven in het geweer; door avondsprekuren werd het praestatievermogen van den tandarts verminderd en af- schaffing moest uit dat oogpunt als een verbetering worden aangemerkt. Bovendien had één lid het in de macht om door het houden van dergelijke spreekuren anderen indirect te dwingen tegen hun wensch zijn voorbeeld te volgen. De voorzitter sneed echter verdere discussie af, aangezien een bindend besluit eener afdeeling uitsluitend aan de beoordeeling van het H.B. was onderworpen; dit college had geen stelling genomen, doch slechts bij eenvoudige meerderheid van stemmen zijn goedkeuring eraan gehecht.

Ook de volgende agendapunten liepen vlot van stapel; de periodieke verkiezing van de leden van den Raad van Beroep en hun plaatsvervangers leidde zonder veel oponthoud tot een bevestiging der aftredenden in hun functies, terwijl Zonder van in de tusschentijdsche vacature in de C.Z.C. als opvolger van Van der Mey de Bie werd be- noemd. Ook het voorstel van de Afd. Rotterdam en O. met betrekking tot een aanvulling van het waarnemingsbesluit 1936 werd zonder discussie aangenomen, zoodat voortaan voor waarneming, vervanging en assistentie alléén leden elkaar die diensten mogen bewijzen. Evenzoo werd bij hamerslag besloten het Incassobureau der Mij. per 1 Juni a.s. op te heffen wegens gebrek aan voldoende beroep op deszelfs diensten, al betreurde de voorzitter het, dat de directeur tot een dusdanig voorstel had moeten komen.

En zoo waren wij snel gevorderd tot het laatste onderwerp voor de bijeenkomst van Zaterdagavond: de mededeelingen van Visser over de oprichting van de „Vereeniging voor Opleiding in de Tandtechniek“. Deze begon zijn inleiding met voorop te stellen, dat het zijn taak als voorzitter van de

commissie tot bestudeering van het tandtechnikersvraagstuk was geweest om een betere verhouding te scheppen tusschen de tandartsen en de tandtechnici. Om daartoe te kunnen geraken was het noodig geweest eerst de oorzaken op te sporen van de verkeerde toestanden, zooals die waren gegroeid. Zij waren het gevolg van het feit, dat er geen enkele opleiding bestond en elke tandarts gebruik maakte van de diensten van een zelf opgekweekten „amanuensis”, die naar de persoonlijke inzichten en methoden van zijn patroon de technische werkstukken maakte. Daar kwam dan bij, dat de meeste technikers als hun toekomst zagen de zelfstandige vervaardiging van protheses voor patiënten.

Inmiddels ontstond het zelfstandige tandtechnische laboratorium alwaar men fabriekmatig de werkstukken vervaardigde waarvoor de opdrachten door tandartsen werden gegeven. Want het merendeel der tandartsen had langzamerhand geen behoefte meer aan een eigen „amanuensis”, hetgeen niet wegneemt, dat er nog steeds een niet onbelangrijk aantal gebruik maakt van een eigen technische werkkraft, maar in de toekomst zullen zij echter verre in de minderheid komen. Aldus groeide een tandtechnische industrie, die zeer gespecialiseerd en goed geoutilleerd, de oorspronkelijke doelstelling der commissie als verouderd deed erkennen; het zwaartepunt was n.l. verplaatst van den particulieren tandarts naar het tandtechnisch laboratorium. Hierbij dreigde echter het gevaar dat deze industrie als nevenbedrijf van de tandheelkunst zich een overheerschende positie zou verwerven door met haar technische producten den tandarts tevens de toepassing te suggereeren. Om dit gevaar (analoog aan dat van de pharmaceutische grootindustrie met haar specialité's) af te wenden was het noodig dat de leiding bij de tandartsen berustte, opdat de tandtechniek een onderdeel zou blijven van de tandheelkunst en niet over het doel werd heengesloten. Het moest spr. van het hart, dat bij de tandartsen wel eens het inzicht ontbrak dat het hier meer een vakkundige samenwerking betrof dan een commercieele verhouding, met alle gevaren van dien. Daarom juichte hij het toe, dat thans de opleiding der aankomende tandtechnici zou komen aan een vereeniging, gesticht door vier samen-

werkende organisaties: de Mij., de Vereeniging van Laboratoriumhouders, de Vakbond van Tandtechnici en de Bond van Technisch en Opzichthoudend Personeel, als afdeling van het Nederlandsch Vakverbond.

Het was niet de bedoeling om allereerst het beste personeel voor de laboratoria te kweken, maar om te voorzien in ontwikkelde tandtechnici, die, goed opgeleid en geschoold, de beste diensten aan de tandartsen kunnen bewijzen. Wanneer deze niet in staat zijn zelf hun werk te verzorgen, dan moeten zij kunnen rekenen op personeel dat daartoe bekwaam is, waar dan ook werkzaam. Zooals de industriele tandtechniek zich in ons land ontwikkeld heeft, verdiende zij zoowel uit een oogpunt van outillage als uitvoering der opdrachten alle lof en kon zij de vergelijking met die in andere landen met succes doorstaan. Om dit peil te kunnen handhaven was het noodig dat het kader kon worden aangevuld. Werd dit aan anderen overgelaten, dan bestond het gevaar dat er een bedrijfstak groeide, die niet door de tandheerkunst werd geleid, doch geneigd zou zijn er haar eigen stempel op te drukken. Dit kon voorkomen worden en daarom deed *V i s s e r* een beroep op de sympathie der tandartsen om een opleiding te steunen, die in volmaakte samenwerking tusschen tandtechnici en tandartsen zou worden tot stand gebracht.

Dank zij deze samenwerking tusschen de genoemde organisaties en de opstelling van een gezamenlijk opleidingsplan was het krachtens de bepalingen der wet op het Nijverheids- onderwijs mogelijk om de financieele consequenties te compenseeren door overheidssubsidie. Ten aanzien van de inrichting van de ontworpen opleiding deelde hij voorts mede, dat deze bestemd zou zijn voor minderjarigen, in het bezit van een Mulo-diploma als basis van algemeene ontwikkeling. De leerlingen zullen worden geplaatst op een laboratorium of bij daarvoor in aanmerking komende tandartsen. Het leerplan is verdeeld over drie jaren, elk met een werkopdracht in den vorm van taken, waarvoor de leermeester voldoende tijd en voorlichting beschikbaar moet stellen. Als tegenpraestatie is gedacht aan een vergoeding in geld en de gelegenheid om den leerling lichte diensten te laten verrichten ten behoeve van het bedrijf, waarin hij geplaatst is. Het accent

moet echter vallen op de gelegenheid tot het vervaardigen van werkstukken; van het periodiek afleggen van een proef zal aantekening gehouden worden in een werkboekje. Aldus hoopt men in drie jaren geen volleerd tandtechnicus af te leveren, maar bij dezen een degelijke basis te hebben gelegd waarop kan worden voortgewerkt, zoodat de aanvulling van een kader van geschoolde tandtechnici verzekerd is.

In de statuten was de verhouding tusschen de vier deelnemende organisaties op voet van gelijkheid vastgelegd, met dien verstande dat geen der partijen een overheerschende positie inneemt en bij verschil van inzicht zijn zelfstandigheid kan hernemen. De inleider meende, dat deze opzet de meest gewenschte was om bij verandering van inzicht herziening mogelijk te maken. Alles tezamen beschouwde hij de ontworpen regeling van groot belang zoowel voor de tandtechniek als voor de tandheelkunst en de Mij. Een langdurig applaus was zijn deel voor deze met aandacht gevolgde uiteenzetting.

Bij de gedachtenwisseling werden verschillende kwesties ter sprake gebracht. *Arnolds* achtte den eisch van een Mulo-diploma overdreven en geen waarborg voor betere vakbekwaamheid. *Riddering* bestreed echter diens gemis aan begrip voor de waarde van een goede vooropleiding; daarmee alleen kon men technici kweken, die met liefde en animo hun vak uitoefenden en waarvan men als tandarts iets kon leren. *Voermans* had aan de Ambachtschool gedacht als opleidingsinstituut, eventueel alleen in een der centra. *Visser* weerlegde de eerstgenoemde opmerking met de toelichting, dat het verplichte Mulo-diploma een wensch was uit de kringen der technici zelf; men moest bovendien niet vergeten, dat uit de leerlingen tevens de latere bedrijfsleiders zouden voortkomen, die ook nog over andere capaciteiten dan vakbekwaamheid moesten beschikken. Voor een tekort aan aspiranten behoefde niet te worden gevreesd, eerder mocht het tegendeel worden verwacht. Het denkbeeld van ambachtschoolonderwijs, dat 10 jaar geleden aanhangers vond, had de commissie moeten laten varen, eerstens omdat één centraal gelegen school niet voldoende kan voorzien in de behoefte aan technici voor het

geheele land en het inrichten van meerdere cursussen over verschillende plaatsen verdeeld, op de groote kosten afstuit. Bovendien zou het bij de industriele ontwikkeling der tandtechniek niet gemakkelijk zijn om voldoende leerkrachten te vinden. Voor het overige was het vak zóó specialistisch dat de opleiding in het bedrijf zelf diende te worden ondergebracht.

Wat verder de mogelijkheid van opleiding elders dan in laboratoria betreft, bleek dat men eventueel gegadigde tandartsen niet à priori had willen uitsluiten, al zou de aanmelding van een tandarts door het bestuur zorgvuldig worden bezien. Met betrekking tot het tijdstip van oprichting der Vereeniging deelde de *voorzitter* mede, dat het H.B. voorloopig toestemming had gegeven met het oog op tijdige aanvraag van subsidie; de Algemeene Vergadering was nog vrij in haar beslissing ten deze.

Arnolds constateerde met ingenomenheid dat de verhouding tusschen de tandartsen en de technici blijkens de resultaten veel was verbeterd, maar beschouwde het als een „schreeuwend onrechtvaardigheid” dat zooveel tandartsen hun financiëele verplichtingen tegenover de laboratoria slecht na kwamen, met als gevolg in de betalingen een achterstand, die voor de gezamenlijke laboratoria eenige tonnen zou bedragen. Visser kon hierop niet anders antwoorden dan dat dit een zaak was die bij de contact-commissie thuis hoorde.

Ook de gewijzigde verhouding van den tandarts tot de uitvoering der technische werkstukken werd in de algemeene beschouwingen betrokken. Eenerzijds betoogde Voermans dat de practicus — geheel daargelaten of hij zijn techniek zelf wilde uitvoeren — dit wel eigenhandig moest kunnen verrichten als hij de werkstukken van een ander met kennis van zaken wilde beoordeelen. Sanders daarentegen ontkende, dat het bij de sterke ontwikkeling der tandheelkunde, zoowel in de medische als in de technische richting nog mogelijk was om ook de laatste zelf te beheerschen; die tijd was voorbij. Het zou trouwens onzinnig zijn dit van den tandarts te verlangen nu deze zijn eischen aan de uitvoering ervan zooveel hooger moest stellen dan vroeger mogelijk was. Wie meende zijn technisch werk toch zelf te

kunnen doen was òf met weinig tevreden òf een „Uebermensch”.

Nadat nog enkele inlichtingen op ondergeschikte punten waren verstrekt en de *voorzitter* zich bij de aan *Visser* gebrachte hulde had aangesloten, droeg laatstgenoemde alle hem toegezwaaide lof over aan zijn medeleden, die al de jaren nimmer geschroomd hadden hun aandeel in de werkzaamheden te nemen, waarna de vergadering met applaus haar goedkeuring hechtte aan de reeds genomen maatregelen ten aanzien van de opleiding in de tandtechniek.

De Zondagochtend-bijeenkomst werd geopend met enkele onderwerpen, die weinig tijd in beslag namen. Daar was in de eerste plaats het voorstel van de Afdeeling Friesland inzake de mobilisatie. Het afwijzend praeadvies had *Lokker* blijkbaar niet afdoende overtuigd, want hij meende dat het de taak van de Mij. was de belangen der door de mobilisatie gedupeerde leden te behartigen door aan te dringen op een vestigingsverbod, gelijk dit voor de artsen was ingevoerd. De *voorzitter* zette nogmaals uiteen dat voor de tandheélkunde niet het algemeen belang van de volksgezondheid in het geding was en het alleen ging over de particuliere belangen der betrokken tandartsen, die hun lot gemeen hadden met zoovele anderen, waarmede de regeering zich ook niet in kon laten. Op overheidsmaatregelen kon, met of zonder aandrang, eenvoudig niet gehoopt worden. Voor het overige waren de plaatselijke of gewestelijke organisaties der tandartsen aangewezen om — indien mogelijk — iets te doen, al was het niet buitengesloten dat men machteloos stond.

De hoofdschotel van het programma vormden de mededeelingen van de crisis-commissie, waarbij *Nord* uitvoerig verslag deed van al hetgeen voor en na het intreden van den oorlogstoestand was verricht. Hij stelde voorop dat de taak der commissie niet eenvoudig was, omdat zij in het noodzakelijke contact met autoriteiten alleen maar raadgevend kon optreden en slechts succes vermocht te bereiken, wanneer haar adviezen zóó logisch waren, dat iedereen er het nut van kon inzien. Na te hebben herinnerd aan de beide

enquêtes, bedoeld om een overzicht te krijgen van den invloed der mobilisatie op de tandheelkundige situatie in ons land, gaf hij een uiteenzetting van de maatregelen, die getroffen waren om de belangen der gemobiliseerde collega's bij hun praktijken zoo goed mogelijk te doen behartigen, hetwelk blijkens de weinige klachten, als geslaagd mocht worden beschouwd. Het meest gedupeerd waren natuurlijk zij, die niet in den rang van officier, maar als gewoon soldaat hun werk in den steek hebben moeten laten. Het eenige wat de commissie voor hen heeft kunnen doen, was bij de betreffende instantie erop aan te dringen, dat — in geval van uitbreiding van het corps militaire tandartsen — aan deze personen het eerst zou worden gedacht.

Ten aanzien van de particuliere praktijken lag het voor de hand dat deze door langdurige mobilisatie hunner bezitters achteruit zouden gaan. Ongeacht de getroffen maatregelen tot waarneming was het voor hen van het grootste belang zooveel mogelijk zelf aanwezig te zijn door middel van zakenverlof, dat naar de commissie is gebleken, aan slechts enkelen niet was verleend. Voor het nuttig effect bleek het van voordeel, dit verlof (in plaats van telkens 2 etmalen) tot 3 dagen te combineeren, daar een tandarts in drie opeenvolgende dagen aanzienlijk meer kan afmaken dan in twee, al werd dan ook het interval grooter.

Komende tot de organisatie van de behandeling van kaakgewonden in oorlogstijd zette N o r d uiteen, dat de burger-tandartsen, die zich daartoe bereid verklaard hebben in twee groepen verdeeld moeten worden: 1e zij die beschikbaar zijn om (in geval van oorlog) achter het front hulp aan militaire slachtoffers te verleenen onder de auspiciën van het Roode Kruis en 2e de groep, die tot taak zal hebben om de civiele bevolking voor zooveel noodig bijstand te verleenen op ons terrein. In tegenstelling met den vorigen oorlog loopen de burgers veel grootere risico's dan voorheen, zoodat ook hiervoor gezorgd zou moeten worden. Zoodra de commissie deze collega's, die aan haar oproep gevolg hadden gegeven, ging aanbevelen bij de betreffende instanties was tevens de verantwoordelijkheid ontstaan, dat zij dit werk zouden kunnen doen. De commissie meende deze te kunnen

aanvaarden, als een gelegenheid zou worden geschapen om hen te bekwamen in dit voor de meesten onbekende of niet alledaagsche onderdeel van de tandheelkundige hulpverlening. Een groote moeilijkheid was echter het groote aantal deelnemers aan den daarvoor in te stellen cursus. Voor den theoretischen leergang was een maximum van 150 (60 van groep I en 90 van groep II) mogelijk; voor de praktische oefeningen zal in ploegen moeten worden gewerkt. N o r d gaf voorts een uiteenzetting van de indeeling der te behandelen stof, die door enkele hoogleraren en specialisten zal worden behandeld. De praktische oefeningen en de daarbij behoorende colleges had lector T j e b b e s voor zijn rekening genomen, niettegenstaande het feit, dat deze reeds uit anderen hoofde zwaar was belast. De zoo gewenschte eenvormigheid in de behandelingstechniek werd hiermede tevens verkregen. Bovendien had de commissie voor de aanwezigheid van voldoende verbandmateriaal de noodige aanwijzingen gegeven. Met deze gecentraliseerde regeling hoopte de commissie zich naar beste weten van haar taak te hebben gekweten.

Van de gelegenheid tot het verkrijgen van nadere inlichtingen werd druk gebruik gemaakt. V a n d e r V e n vroeg waarom de financiële voorwaarden inzake waarneming gewijzigd waren in voor den gemobiliseerde minder gunstigen zin. Het antwoord luidde, dat het niet wenschelijk bleek de gevoelens van collegialen goeden wil te eenzijdig te belasten, want dan was de gemobiliseerde er op den langen duur toch niet bij gebaat wanneer het aanvankelijke enthousiasme verflauwd was. Ook werd gevraagd of jonge collega's zonder eigen praktijk in aanmerking konden komen voor zakenverlof, ten einde door waarneming hun praktische vaardigheid in stand te houden. Het antwoord luidde bevestigend, al zou het volgens R i d d e r i n g niet gemakkelijk zijn een dusdanige periodieke werkgelegenheid te bezetten. L o k k e r brak een lans voor de jonge tandartsen, die nog geen lid der Mij. waren, om ook hen van de diensten der crisis-commissie te laten profiteren. De *voorzitter* achtte de financiële bezwaren tegen het lidmaatschap geen voldoende motief, daar geheele of gedeeltelijke vrijstelling van contributie in elk geval voor overweging vatbaar was.

Ook het in voorraad hebben van voldoende verbandmateriaal werd nog op het tapijt gebracht. Er waren leden, die meenden dat dit de taak was van het Rijk en van de ziekenhuizen, waar de behandeling zou moeten plaats hebben, N o r d wilde — afgezien van deze formeele kwestie — bovenal praktisch zijn. Het was in het belang van den opgeroepen tandarts, dat hij bij zijn komst ter plaatse alle hulpmiddelen direct tot zijn beschikking zou hebben. Dat was alleen mogelijk, als hij zelf zijn volledige uitrusting en materiaal meebracht, waarmee hij gewend was te werken. Dan was hij niet afhankelijk van anderen en kon meteen aan het werk gaan; bovendien waren de materiaalkosten niet van overwegend belang. Wel ried hij aan zuinigheid te betrachten met het oog op mogelijke schaarschte in tijd van nood.

Ten aanzien van de organisatie werd nog verduidelijkt, dat voor de behandeling van militaire gewonden achter het front en de étappes gebruik zal worden gemaakt van de diensten der tandartsen (groep I), die wonen in het evacuatiegebied. Deze zullen dus deel uitmaken van de semi-militaire organisatie onder de auspiciën van het Roode Kruis. Voor de slachtoffers onder de burgerbevolking — ook buiten dit gedeelte des lands — was de hulpvoorziening overgelaten aan plaatselijke organisaties (luchtbeschermingsdiensten). Deze aangelegenheid is niet centraal geregeld en het was de commissie niet gelukt zich met eenig centraal orgaan daartoe in verbinding te stellen; zij kon dan ook niet verder gaan dan een lijst met namen van een voldoende aantal onderlegde tandartsen te deponeren bij den Hoofdinspecteur van de Volksgezondheid. Voor het overige ried hij de betrokkenen aan zich met het hoofd van de plaatselijke organisatie te verstaan. Ten slotte werd uit de vergadering de aandacht gevestigd op de wenschelijkheid van het volgen van een cursus in E.H.B.O. In Rotterdam en Haarlem bleek dit reeds voorzien, althans in laatstgenoemde gemeente waren de tandartsen, die zich beschikbaar hadden gesteld, bij de hulpposten ingedeeld. (Ook vrouwelijke collega's maakten daarvan deel uit).

Na afloop der algemeene bijeenkomst werden aan hen,

die zich opgegeven hadden voor den cursus, nadere mededeelingen verstrekt en o.a. een tweetal koffers gedemonstreerd, speciaal ingericht voor het meenemen van een volledig instrumentarium en materiaal voor fractuurbehandeling.

Nog zij vermeld, dat Lector T j e b b e s in zijn exposé den cursisten niet de groote moeilijkheden verheelde, waarvoor een tandarts in de praktijk der kaakbehandeling kwam te staan, ook al zou hij den theoretischen cursus met ernst gevolgd hebben en door de praktische oefeningen op fantoom de techniek van nabij leeren kennen. Van de samenwerking met den chirurg, wien hij op dit gebied assistentie verleende, hing dan verder mede het resultaat der gemeenschappelijke behandeling af.

B.